

Mehmet DERİ*

Mustafa Oral, *Ortadoğu Denkleminde Filistin Sorunu*, Yeni İnsan Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2020, 200 sayfa.

Öz

Filistin Sorunu, dünyadaki en eski dinî ve etnik çatışmalardan birisini teşkil etmektedir. Sorunun temelinde İsrail'in uygulamaya koyduğu işgalci ve ırkçı politikalar yatmaktadır. Sorununun çözümüne yönelik olarak çeşitli devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından girişimlerde bulunulmuşsa da, bu sorun günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

Tanıtımı yapılacak olan eserde, Siyonist İsrail'in Filistin'i işgali ve İsrail'in devletleşme süreci, Filistin-İsrail çatışması ve bu çatışmanın tarihî arka planı, Filistin Sorunu'nun kökenleri vb gibi konular objektif, akademik bir perspektiften ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin Sorunu, Ortadoğu, İsrail, Siyonizm.

Abstract

Palestinian Issue is one of the oldest religious and ethnic conflicts in the world. Israel's invasive and racist policies are the fundamentals of the issue. The issue continues although attempts have been made by some states and international organizations to find a solution.

In the work to be introduced, topics such as the occupation of Palestine by Zionist Israel, the process of How Israel become a State, the Palestinian-Israeli conflict and its historical background, and origins of the Palestinian Issue were discussed with an objective and academic perspective.

Keywords: Palestinian Issue, Middle East, Israel, Zionism.

* (Uzm); mehmet.deri@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-2287-9330

Şüphesiz ki, “Filistin Sorunu”, Ortadoğu’daki ve belki de tüm İslam dünyasındaki en temel sorundur. Bu sorun çözülmediği sürece -ki sorunun temelini İsrail’in ırkçı, siyonist, işgalci politikaları oluşturmaktadır- Ortadoğu coğrafyasının huzura kavuşmasını beklemek mümkün değildir. Siyonist devlet İsrail ile başta ABD olmak üzere onun destekçisi olan emperyalist aktörlerin bugün Filistin Sorununu çözümsüzlüğe terk etmiş olmaları, aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasındaki ve daha genel olarak İslam dünyasındaki emperyalist kıskacın henüz yeterince kırılmamış olmasının da başta gelen delilidir.

Filistin Sorunu hakkında birçok akademik çalışma yapılmıştır. Kayda değer akademik çalışmalardan biri de Sayın Mustafa Oral’a ait olan tanıtımını yapacağımız çalışmadır.

Söz konusu eser, zengin bir akademik literatür kullanılarak hazırlanmış olup alanında önemli bilgiler içermekte, , okuyucusunun Filistin Sorununun tarihî arka planı konusunda doğru bir bilgiye ulaşmasını sağlamaktadır. Sayın Yazar, eserinde güncel ve akıcı bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Bu hususta gösterilen hassasiyet, eserin okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılmasını sağlamaktadır. Kitap, önsöz ve XXI (21) konu başlığından oluşmakla birlikte biz yazımızın uzamaması için konumuzla doğrudan ilgili olan konu başlıkları üzerinden tanıtımı yapacağız. Önsözde; çalışmanın önemi, amacı ve eserin yazılma gerekçesi üzerinde durulmuştur.

I. “Ortadoğu, Filistin ve Türkiye” başlığı altında; Ortadoğu kavramının ortaya çıkışının tarihî arka planı, bu kavramda coğrafi olmaktan ziyade, genelde siyasî, toplumsal ve kültürel unsurların etkili olduğu; ağırlıklı olarak Arapça, Farsça ve Türkçenin konuşulduğu coğrafya için kullanıldığı, ABD’nin “*Büyük Ortadoğu*”, “*Genişletilmiş Büyük Ortadoğu*”, “*Yeni Ortadoğu*” şeklinde genişlettiği, Filistin’in Ortadoğu’daki yeri, Türkiye’nin, tarihî, fikri ve kültürel olarak bir Ortadoğu ülkesi olduğuna dair konular tek tek ele alınıp değerlendirilmiştir.

II. “ABD’nin Ortadoğu Politikası” başlığı altında Amerika’nı Ortadoğu politikasının tarihî arka planı, bu politikada Amerikan misyonerlerinin ve tüccarların oynadığı roller, yine ABD’nin Ortadoğu ile ilgilenmesinde zengin petrol yataklarının varlığı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika’nın Ortadoğu’da artan ağırlığı, artan bu ağırlığın İkinci Dünya Savaşında daha da belirginleşmesi, bu politikada 14-21 Şubat 1951’de İstanbul’da yapılan “*Ortadoğu Misyonunun Öncelikleri*” (*Middle East Chiefs of Mission*) adlı çok gizli konferansın rolü, ABD Devlet Başkanı Harry Truman’ın (1884-1972) Ortadoğu politikası, ABD’nin günümüzdeki Ortadoğu politikasında etnik grupları nasıl kullandığı, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Ortadoğu’da Amerika-İsrail ittifakı gibi konular incelenmiştir.

IV. “Batılıların Ortadoğu’ya Girmeleri” başlığını taşımakta olup Napolyon’un Mısır’ı işgali (1798), Batılıların o zaman için Ortadoğu’nun önemli bir kısmına sahip olan “*Hasta Adam*” Osmanlı Devletini paylaşma planları ve bu bağlamda *Şark Meselesi/Doğu Sorunu*’nu devreye sokmaları, Fransa, soruna kendi bölgedeki etkisini sağlamlaştırmak adına Katolikleri temsil edecek bir statüde katılıyordu. Kutsal Yerler Sorunu bağlamında Rusların, Kudüs’teki Ortodoksları, Fransızların ise Kudüs’teki Katolikleri himaye politikaları, Batılı Devletlerin Rusya’yı Ortadoğu’dan uzak tutma mücadeleleri özellikle XIX ve XX. Yüzyılın başında ayrı bir çalışma konusu ve kitap olabilecek genişliktedir. Arşiv Belgeleri ışığında yapılacak bir çalışmanın öncüllerini bu bölümde görmek mümkündür.

V. “Ortadoğu’nun Paylaşımı Meselesi” başlığını taşımakta olup bu kısımda Ortadoğu bölgesinin bugünkü siyasal coğrafyası İngiltere ile Fransa ve ABD’nin politikalarıyla çizildiği belirtilmiş, bu politikalarda İngiliz Yüzbaşı Sir Mark Sykes’in başkanlığındaki *De Bunsen Komitesi*’nin oynadığı rol ele alınmıştır. Birleşik Krallık’ın Ortadoğu politikaları, bu komitenin yazdığı raporlarla şekillendirilmiştir.

De Bunsen Komitesi, Fransa’nın bölgedeki girişimlerine karşı, savaş sonrasında, Ortadoğu’daki İngiliz çıkarlarını korumak ve İngiliz hükümetinin emellerini gerçekleştirecek hedefleri ve programı ortaya koymak üzere kurulmuştu. Osmanlı Devleti’nin paylaşılması konusunda Rusya, Fransa ve İtalya

ile yapılan pazarlık ve görüşmelerde, İngiliz İmparatorluğu'nun talep ve iddiaları bu komitenin raporlarıyla şekillendirilmekteydi.

De Bunsen Komitesi, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde 5 büyük özerk vilayet meydana getirilmesini öngörüyordu: 1-Suriye, 2-Filistin, 3-Ermenistan, 4-Anadolu, 5-Cezayir-i Irak (Mezopotamya'nın kuzeyi ile güneyi). Komiteye göre İngiliz kontrolü, Akdeniz'den Basra körfezine kadar geniş bir bölgeyi kapsayacaktır.

Yine aynı bölümde Thomas Edward Lawrence'ın, o zaman için Osmanlı'ya bağlı olan Şerif Hüseyin ve oğulları Faysal ve Abdullah'ı Osmanlı Devleti'ne karşı nasıl ayaklandırdığı konusu ele alınmaktadır.

VII. “Balfour Deklarasyonu ve Filistin” başlığı kısmında; 1917'de İngiliz ordularının işgaline uğrayan Filistin toprakları bu tarihten itibaren General Allenby'nin yönetimindeki askerî yönetimin eline geçmiştir. 1916'da Başbakan olan Lloyd George ve aynı kabinede Dışişleri Bakanı olan Arthur Balfour (ö.1930), Siyonist talepleri dikkate almış, kendi adıyla anılan *Balfour Deklarasyonu*nu ilan etmiştir. Balfour Deklarasyonu (1917), Arthur Balfour'un girişimiyle başlatılan ve neticede Filistin'de Yahudi-İsrail Devletinin kurulması ile neticelenen girişimdir.

İngiltere'nin Siyonistlere verdiği destek Balfour'un, Siyonist hareketin önemli isimlerinden Britanya Yahudi Toplumu başkanı Baron Rothschild'e 2 Kasım 1917'de yazdığı mektupla açığa çıkmıştır. İlk defa uluslararası büyük bir güç, Siyonist projeye siyasî destek vereceğini açıkça ilan etmiştir. Yalnızca İngiltere değil İtilaf Devletleri'nin tamamı Balfour Deklarasyonu üzerinde anlaşmıştır.

VIII. “Filistin'de İngiliz Yönetimi” başlığı kısmında, Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin Cephesinde Osmanlı Devleti'nin mağlup olmasıyla Kudüs İngilizler tarafından işgal edilmiş, General E. H. H. Allenby (ö. 1936) komutasındaki İngiliz birlikleri 9 Aralık 1917'de Kudüs'e girmiştir.

Kudüs, 9 Aralık 1917'de işgal edilince, önce İngiliz askerî yönetimi altına, sonra da manda yönetimi altına alınmıştır. Özellikle manda dönemi, İngilizlerin Filistin'de Yahudi yerleşimini ve devletleşmeye gidişlerini kolaylaştırmaya hız verdiği, Siyonist hareketin Filistin'e kesin ve hâkim bir şekilde yerleşim planları yaptığı, Arapların ise Filistin'de Yahudilerin hızlı artışına karşı koymak için uğraşı verdikleri bir dönemdir. Otuz yılı aşkın bir süre yönetimi elinde tutan İngiltere, önce işgal kuvveti daha sonra da manda yöneticisi olarak bulunduğu Filistin'de hep Yahudilerden taraf olmuş, onları koruyup kollamıştır.

Netice olarak bu kısımda İngilizlerin, Yahudilere Kudüs'te devletleşme süreci ile ilgili yaptığı yardımlar ele alınmıştır.

XI. “Filistin Sorunun Kökenleri” başlığı kısmında Yahudilerin Kudüs'ü kutsal bir şehir (anavatan) olarak gördükleri, Yahudilerin uzun yüzyıllar Müslümanların idaresinde huzur ve barış içerisinde yaşadıkları ele alınmış; 9 Aralık 1917'de İngiliz Ordusu Kudüs'ü işgal etmiş, Filistin'i denetim altına almıştır. Ortadoğu ve Filistin'e yönelik İngiliz politikasının sonucunda ortaya çıkan Balfour Deklarasyonu, Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda yapılan barış müzakerelerinin temel metinlerinden biri olmuştur. Yahudi yanlısı çalışmaları sonucunda İngiltere, Siyonist Yahudilerin Filistin'de *bir Yahudi Yurdu* kurmak yolunda, bir numaralı hamisi durumuna gelmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda Milletler Cemiyeti, 24 Temmuz 1922'de Filistin'i İngiltere'nin idarî vekâletine (manda) devretti ve böylece Yahudi Yurdu kurulmaya başlanmıştır. Bir anlamda Filistin Sorununun temelleri işgalci emperyalist İngiltere eliyle atılmıştır.

XII. “Mesihsiz Siyonizmin Öncüleri” başlığı kısmında Siyonizmin ne olduğu, *Mesihsiz Siyonizm/Siyasal Siyonizmin* ise ırkçı Yahudi milliyetçiliğinden nasıl beslendiği, Haham Zevi Hirsch

Kalischer, Haham Judah Atkalay, Dr. Leo Pinsker, İngiliz Yazar George Eliot, Moises Hess, Ahad Ha'am, Theodor Herzl gibi kimselerin Mesihsiz Siyonizmin oluşumundaki rolleri ve katkıları ele alınıp incelenmiştir.

XVI. “Filistin Sorununda Taraflar” başlığı kısmında; bu sorunun temelinde ve bugün içinden çıkılmaz bir duruma gelmesinde Yahudi İsrail Devleti'nin uyguladığı ırkçı, işgalci, siyonist politikaların etkili olması; siyasal ve fanatik Siyonizmin bu sorunu tetiklemesi, Filistin'in esas sahibi olan Filistin Araplarının haklarının tamamen göz ardı edilmesi, sorunun temelinde Filistin'e yerleştirilen Yahudi göçmenlerin kendilerini önce toprağın, sonra da yerli halkın (Filistinli Araplarının) efendisi görmeye başlaması gibi konulara değinilmiştir.

XVIII. “Filistin'in Taksim Edilmesi” başlığı kısmında; ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında Araplardan yana tavır takınması, ABD Devlet Başkanı Harry S. Truman'ın (ö. 1972) Yahudi yanlısı/destekçisi politika izlemesi,¹ yine Truman'ın Yahudilerin Filistin'e göçüne yönelik politikalar belirlemesi, Filistin'e sürekli artan Yahudi göçünden Arap Dünyasının (Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye) rahatsız olması ve bu konuyu 28 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda de ele alması, sonrasında alınan karar ile 11 üye devlet temsilcilerinden oluşan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) kurulmuşsa da Filistin Sorunu konusunda bir fikir/çözüm birliği oluşamadı.

BM Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1947 günü yaptığı oylamada Çoğunluk Planı, yani Filistin'in taksim edilmesi kararı 13 ret, 10 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edildi. Filistin Yahudiler ve Araplar arasında taksim edildi. Bu taksimde/paylaşımında Siyonistler birçok avantajlara/haklara sahip olurken, Araplar da birçok haktan mahrum oldular. Bunun iki temel nedeni vardı: Filistin'de bir Yahudi devletin kurulması girişimine başlıca destek olan ABD'nin Yahudiler lehine olan kararlı tutumu/desteği ile Sovyet Rusya'nın kayıtsız/ilgisiz tutumudur.

İngiltere ise Filistin üzerindeki manda yönetiminin 14 Mayıs 1948 gecesi saat 24.00 itibarıyla sona ereceğini açıklamış ve BM'de taksim kararının alındığı günün ertesinde Filistin'deki kuvvetlerini çekmeye başlamıştı. Bunun üzerine Yahudiler, taksim kararı ile kendilerine ayrılan ve İngiliz birliklerinin boşalttığı toprakları Araplardan önce ele geçirmek, Araplar da buna engel olmak için harekete geçtiler. Böylece, Filistin'de 30 Kasım 1947'den itibaren Arap-Yahudi çatışmaları başladı. Bu çatışmalar, İsrail devletinin 14 Mayıs 1948'de *de facto* ilan edildiği tarihe kadar Arap-Yahudi çatışması, sonra da bilfiil Arap-İsrail Savaşları şeklini almıştır.

XIX. “İsrail Devleti Kuruluyor” başlığı kısmında; Theodor Herzl'in başını çektiği ve 1897'de Basel'de yapılan I. Dünya Siyonist Kongresinin ardından² Filistin topraklarında Yahudi Devleti kurma faaliyetleri, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki gelişmeler içinde özellikle Balfour Deklarasyonu ile İngiltere'nin himayesinde Filistin'de bir Yahudi yurdunun kurulacağına vaat edilmesi ve ardından Filistin'in İngiltere mandasına verilmesi, dünyanın çeşitli yerlerinden özellikle de Amerika'dan, çok

¹ Bunun temel nedeni, Amerika'nın, 3,5 milyon Yahudi nüfusuyla dünyanın en çok Yahudi'yi barındıran ülkesi olmasıdır. Bu Yahudilerin birçoğu oldukça varlıklı kişilerden oluşuyordu.

² Herzl'in günlüğüne yazdığı gibi 50 yıl kadar sonra Filistin toprakları üzerinde Yahudi Devleti kurulmuştur. Kongre bittikten sonra Herzl, günlüğüne şunları yazar: “Basel'de Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa belki 5 fakat şüphesiz 50 yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir. Yahudi Devleti'nin varlığı manevi temellere oturtulmuştur, bu devlet Yahudi halkının bu konudaki istek ve azmi ile kurulmuştur.” Theodor Herzl, *Yahudi Devleti*, (çev. Sedat Demir), Ataç Yay., İstanbul 2007, s. 13.

sayıda zengin Yahudi göçmenin Filistin'e gelmesi,³ Yahudi terör örgütlerinin (Haganah, Irgun, Stern/Lehi gibi), Arapları sindirmek ve Filistin'de manda yönetimi kuran İngilizleri bir an önce Filistin'den çekilmeye zorlamak için saldırılarını (30 Kasım 1947-15 Mayıs 1948) daha çok Arapların çoğunlukta bulunduğu bölgelerle İngiliz kuvvetleri üzerinde yoğunlaştırması, İngilizlerin Filistin üzerindeki manda yönetiminin sona ermesinden sonra Yahudi Milli Konseyi'nin İsrail Devleti'nin kuruluşunu/bağımsızlığını ilan etmesi (15 Mayıs 1948), İsrail'in bağımsızlığını ilanıya birlikte David Ben-Gurion'un (ö. 1973) ilk başbakan olması ve 13 kişilik bir hükümet kurması, İsrail'i ilk tanıyan ülkenin Amerika olması gibi konular bu başlıkta incelenmiştir.

XX. “Altı Gün (1967) Savaşı” başlığı kısmında İsrail'in, Arap komşuları Mısır, Ürdün ve Suriye arasında yapılan ve “Altı Gün” (5-10 Haziran) süren savaş; bu savaşın sonunda İsrail'in Mısır'dan Sina Yarımadası ile Gazze Şeridi'ni, Suriye'den Golan Tepelerini, Ürdün'ün elinde bulunan Kudüs ve Batı Şeria'yı işgal etmesi konuları bu başlık altında ele alınmıştır.

XXI. “Golan Tepeleri Sorunu” başlığı kısmında ise İsrail'in, *Altı Gün Savaşı* olarak da bilinen “1967 Arap-İsrail Savaşı”nda o gün Suriye'ye ait Golan Tepelerini⁴ işgal edip fiilen İsrail toprağı ilan etmesi, sonrasında bu Golan bölgesinin Suriye ile İsrail arasında çatışma/sorun bölgesi olması, 6 Ekim 1973'te Suriye ve Mısır'ın ortak askerî harekât başlatarak İsrail'den Golan Tepelerini geri almak istemeleri ancak başarısız olup geri çekilmeleri, 1973 Savaşı'ndan sonra bölgede Suriye ve İsrail birlikleri arasında Birleşmiş Milletler tampon bölgesinin kurulması, İsrail'in 1967'den itibaren bugüne kadar Golan Bölgesinde “yerleşim yerleri”⁵ kurma çabaları, İsrail'in 14 Aralık 1981'de Golan Tepelerini tek taraflı olarak ilhak ettiğini dünya kamuoyuna açıklaması, ancak BM Güvenlik Konseyinin bu ilhakı geçersiz sayması (16-17 Aralık 1981), 2000 yılında Golan Tepelerinin Suriye'ye iadesi hedefiyle, ABD'nin arabuluculuğunda başlatılan müzakereler İsrail'in işgalci ve uzlaşmaz tutumu nedeniyle başarısızlıkla neticelenmesi, Mayıs 2008'de sorunun çözümü için Türkiye'nin arabuluculuğu ile İstanbul'da başlayan Suriye-İsrail barış müzakerelerinin İsrail'in uzlaşmaz tutumu nedeniyle sonuçsuz kalması, İsrail Başbakanı Netanyahu'nun 2016 yılında Bakanlar Kurulunu Golan Tepelerinde toplaması ve “bu bölgenin sonsuza kadar İsrail'e ait kalacağı” yönünde açıklama yapması, dünya kamuoyuna burasını “İsrail toprağı” olarak tanıma çağrısında bulunması, ABD Başkanı Donald Trump'un Golan Tepelerinin “(1967 işgalinden) 52 yıl sonra 21 Mart 2019'da, burasının İsrail toprağı olduğunu” tanıyan kararnameyi imzalaması gibi konular bu başlıkta ele alınıp değerlendirilmiştir.

³ Filistin'e Yahudi göçleri, Dünya Siyonist Teşkilatı'nın kurulmasıyla daha da hızlanacak, Siyonizmin teşkilatlı bir hareket haline gelmesi, İsrail'in kuruluşuna giden yolu açacaktır.

⁴ *Golan Tepeleri*; Suriye'nin güneybatısında İsrail'in ise kuzeydoğusunda yer alan tepelik bölgedir. Golan Tepeleri jeopolitik konumu, sahip olduğu verimli topraklar ve zengin su kaynakları, hem Suriye ve hem de İsrail için stratejik bir öneme sahip yer haline getirmiştir. İsrail'in güvenliği için Suriye'ye karşı doğal bir tampon bölge oluşturmakla birlikte Şeria nehriyle birlikte İsrail'in en önemli su kaynaklarından birisidir. Bölgenin en yüksek noktalarından biri olan ve Şam'a sadece 60 kilometre uzaklıkta bulunan Golan Tepeleri'ni elinde tutan İsrail, bu sayede komşu ülkelere karşı büyük bir stratejik avantaj sağlıyor. Suriye için buranın önemi, bölgenin güvenlik ve su kaynakları açısından stratejik önemindedir. Golan'ın İsrail'i ilgilendiren diğer bir yönü tarihî ve dinîdir. Tevrat'ta Golan'a yapılan atıflar radikal Yahudilerin gözünde Golan'ı kutsallaştırmakta ve büyük İsrail'in vazgeçilmez bir parçası olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu ise genelde İsrail'in iç politikasında Golan konusunda uzlaşmaz tartışmalara neden olmaktadır.

⁵ Haziran 1967'de ilk Yahudi yerleşimi olan Kibutz Merom Golan kuruldu. 1970'te Golan'daki Yahudi yerleşim yerlerinin sayısı 12'ye ulaşırken şimdilerde bu rakam 45 civarındadır. Buralarda 22 bin civarında Yahudi yerleşimci yaşıyor.